

*Лазаренко Л. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Приазовського державного технічного університету
Барабаш І. В.,
старший викладач кафедри іноземних мов
Приазовського державного технічного університету*

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У статті представлено аналіз досвіду застосування інтерактивних методів при навчанні англійської мови в технічному ВНЗ у межах експериментального проекту. Визначаються основні положення інтерактивних методик, розглядається їхній потенціал для підвищення мотивації студентів і поліпшення формування іншомовної комунікативної компетенції. Наводиться опис ключових елементів запропонованої експериментальної системи навчання, до яких належать: гнучка система формування груп, комунікативна спрямованість навчально-методичного комплексу, застосування сучасних технічних засобів навчання, командний підхід як принцип організації взаємодії викладачів у проекті.

Ключові слова: інтерактивні методи, комунікативна компетенція, мотивація, навчально-методичний комплекс, робота викладачів у команді.

Постановка проблеми. Протягом останніх років іноземна мова як навчальний предмет стала однією з найбільш затребуваних дисциплін при підготовці фахівців у немовних вишах. Сучасні загальноєвропейські вимоги до якості освіти в умовах глобалізації вимагають і певних змін у методиці викладання іноземних мов у системі вищої освіти України. Використання у викладанні іноземної мови сучасних технологій та інтернет-ресурсів, застосування у процесі навчання мультимедійних засобів дозволяють якісно підняти рівень викладання і, як наслідок, рівень мовної компетенції студентів. Володіння іноземною мовою відкриває перед студентами багато нових перспектив, як-от: можливість самостійного пошуку інформації іноземною мовою, робота та стажування за кордоном, участь у міжнародних проектах, активна робота в інформаційних мережах, отримання другої освіти за кордоном, волонтерська діяльність та багато інших.

Крім того, іноземна мова як навчальний предмет, що моделює різні ситуації спілкування, сприяє формуванню у студентів комунікативних навичок, надзвичайно важливих для їхньої успішної соціальної адаптації та самореалізації, і не лише в іншомовному середовищі [8, с. 307].

Останнім часом на перший план впевнено вийшли інтерактивні методи навчання іноземним мовам. Звідси виникає необхідність створення інноваційного освітнього середовища, яке базується на найбільш передових технологіях. У вишах вже розпочалося їхнє активне впровадження, проте цей процес досі має фрагментарний характер, що дає можливість говорити про недостатньо ефективне використання інтерактивних технологій [2, с. 287].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній зарубіжній та вітчизняній методиці, педагогіці і психології навчання приділяється велика увага застосуванню інтерактивних технологій для формування іншомовної комунікативної компетенції (ІКК) в системі професійної підготовки фахівців на всіх рівнях. Перш за все слід відзначити праці таких науковців як І. Зімя, Ю. Пассов, І. Бім, В. Сафонова, Дж. Савіньон, Д. Хаймс, Д. Равен, які розглядають завдання розвитку ІКК у навчальному процесі. ІКК вони трактують як складне, багатокomпонентне поняття, яке містить у собі цілий набір субкомпетенцій, таких як мовна, соціолінгвістична, соціокультурна, дискурсивна і стратегічна. Складність поняття ІКК обумовлена багатоплановою специфікою процесу спілкування. Відповідно, виникає завдання пошуку ефективних методик, які б дозволяли продуктивно формувати в учнів усе розмаїття комунікативних компетенцій.

На думку сучасних методистів, інтерактивні технології найкращим чином відповідають поставленому завданню. Проблеми їх запровадження на різних етапах процесу навчання розглядали в своїх наукових працях О. Бугрій, Н. Заячківська, О. Комар, Л. Козак, О. Пометун, Г. П'ятакова, О. Січкарук, І. Яцик, Л. Якимова. До інтерактивних методів навчання відносять різноманітні технології. З описаних у наукових працях методів найбільш поширені на практиці такі: метод проектів, метод проблемного викладу, метод мозкового штурму (brainstorming), метод аналізу ситуацій (case-study), метод критичного мислення, ділові й рольові ігри та інші. Автори досліджень зазначають, що принципова відмінність цих новітніх технологій від традиційних в освітньому середовищі полягає у можливості створити якісно новий, творчий рівень взаємодії всіх учасників навчального процесу, що дозволяє досягати вагомих навчальних, професійних і соціально значущих результатів. Проте нові активні методики вимагають від викладача вміння принципово по-новому організувати навчальний процес і використовувати навчально-методичний комплекс, а також коригувати стиль взаємодії з учнями в аудиторії.

Метою статті є аналіз досвіду застосування інтерактивних методів на заняттях з англійської мови в межах експериментального навчального проекту, який проводився у групах студентів першого курсу факультету інформаційних технологій Приазовського державного технічного університету.

Виклад основного матеріалу. Інтерактивний метод – це метод, спрямований на ширшу взаємодію учнів не стільки з викладачем, скільки між собою, і націлений на їхню макси-

мальну активність у процесі навчання. Інтерактивне навчання являє собою спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, коли навчальний процес проходить таким чином, що всі учні виявляються залученими у процес пізнання, мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають [4]. Сутність цієї методики полягає у тому, що сам процес оволодіння іноземною мовою має бути своєрідною моделлю процесу спілкування [7, с. 299]. Інтерактивні методи містять у собі всі складові реального спілкування, яке розуміється в широкому плані як групова взаємодія, що здійснюється у процесі групоутворення для розкриття творчих можливостей кожного учня в навчальному процесі [3, с. 12]. Інтерактивні методи передбачають використання різних аспектів спілкування: взаємодію всіх учасників навчального процесу, наявність спільної мети, контроль і координацію дій. На перший план висувається важливий психологічний фактор – потреба в самоактуалізації і самореалізації, прояв творчого та інтелектуального потенціалу учнів, урахування індивідуальних особливостей учасників навчального процесу.

Важлива складова цього методу – використання викладачем широкого спектру інтерактивних завдань, які формують навички та вміння основних видів мовленнєвої діяльності. Ці завдання мають бути творчими, відповідати інтересам і віку учнів, проводитися у невеликих групах (бажано з кількістю студентів не більше 12), аби викладач мав змогу краще здійснювати моніторинг навчальної діяльності та контролювати дисципліну. Для встановлення і підтримання оптимальних міжособистісних відносин на занятті необхідно володіти певною системою навичок, знань і умінь, які називають комунікативною компетентністю. Це поняття включає розуміння емоційного стану учасників взаємодії, знання правил поведінки в різних комунікативних ситуаціях, вміння вибирати адекватну форму спілкування тощо.

Реалізація комунікативного підходу цілком змінює роль функції викладача в навчальній аудиторії. Він є одночасно і організатором навчального процесу, і спостерігачем, і джерелом інформації, і консультантом, і посередником. У міру того як учні перетворюються з «об'єкта» на «суб'єкт» управління, викладач перетворюється на «менеджера», тобто людину, яка спрямовує навчальну діяльність студентів у потрібне русло і допомагає їм розв'язувати навчальні завдання. Стає неактуальним авторитарний тип викладача, разом з тим значно зростає його вплив на аудиторію, хоча сама особистість викладача стає більш непомітною. Завдяки доброзичливій, творчій атмосфері на занятті у студентів природним чином долається страх спілкування іноземною мовою.

Головною функцією викладача стає функція організатора групової взаємодії. Такі спроби вже спостерігалися у колишніх психолого-педагогічних дослідженнях, які стосуються проблем міжособистісного спілкування та умов створення конструктивних відносин у процесі навчання іноземним мовам. Багато позитивного можна знайти у використанні інтенсивних методик Г. А. Китайгородської (яка підкреслювала саме творчу роль викладача при навчанні) і болгарського психіатра Г. Лозанова, який використав метод психокорекції у викладанні іноземних мов (суггестопедія).

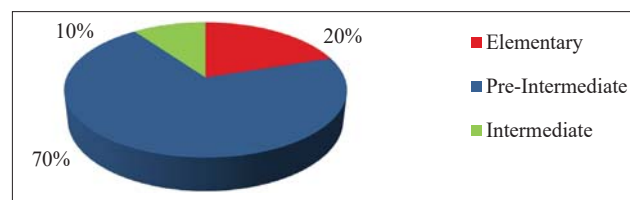
Викладачі кафедри іноземних мов ДВНЗ «Приазовського державного технічного університету» протягом останніх років активно працювали над розробкою інтерактивних методів,

ставлячи собі за мету навчити студентів оволодінню усіма видами мовленнєвої діяльності, а не лише професійним читанням (як раніше), в межах програмних вимог вищої технічної школи. Протягом 8 років здійснювався проект з поглибленого вивчення англійської мови студентами першого курсу факультету інформаційних технологій. Студенти першого курсу були обрані не випадково. Психологи відзначають, що активний педагогічний вплив викладачів на студентську групу має відбуватися на молодших курсах, коли структура групи, її норми і цінності перебувають у стадії становлення. З іншого боку, триває період соціально-психологічної адаптації, тобто засвоєння норм студентського життя, включення студентів у систему міжособистісних відносин групи.

На процес адаптації впливають нові форми навчання та контролю діяльності. Крім того, як свідчать дослідження Б.Г. Ананьєва, в цьому віці виявлено оптимуми сенсорно-перцептивних, мнемічних, психомоторних і особливо мовленнєво-розумових функцій. Всі психофізичні оптимуми збігаються з цим важливим етапом становлення людини як особистості і як громадського діяча, який вперше у своєму житті формує власне середовище розвитку [1]. Беззаперечним є те, що ці чинники мають бути враховані у системі навчання у вищій школі.

На кафедрі іноземних мов була сформована ініціативна група викладачів, перед якою стояли такі завдання: розробка програмних документів, вибір навчально-методичних матеріалів, розв'язання проблем технічного оснащення і різних організаційних питань (розклад, проведення семінарів для викладачів тощо).

Результати вхідного контролю традиційно демонструють, що рівень володіння іноземною мовою абітурієнтів, які обирають технічні спеціальності, відповідає рівням А 1–2, рідко В 1 (відповідно до загальноєвропейських стандартів). Тому було прийнято рішення сформувати навчальні групи 3-х рівнів: Elementary (початковий – А 1–2), Pre-Intermediate (перехідний – А 2, В 1) та Intermediate (середній – В 1–2), виходячи з результатів діагностичного тесту, розробленого колективом кафедри (малюнок 1). Важливим дидактичним прийомом була можливість переходу студентів з рівня на рівень (вище або нижче) відповідно до їхніх навчальних показників. Такий перехід завжди супроводжувався найсерйознішим аналізом не тільки успішності конкретного студента, а й можливих психологічних ризиків зміни партнерів і викладача.

Мал. 1. Розподіл студентів у підгрупах за рівнями мовної компетенції

Важливо відзначити, що в межах кожного рівня передбачалася своєрідна ієрархія «менш сильна / сильніша підгрупа», що давало можливість гнучкіше здійснювати переведення студентів з підгрупи до підгрупи за результатами поточної успішності. Таким чином можна було створювати більш оптимальні умови для академічного зростання кожного студента і давати можливість викладачам ефективніше планувати навчальний процес. Усі викладачі, які беруть

участь у проєкті, відзначають психологічні та методичні переваги роботи в однорідних за рівнем групах. Дані анкетування, проведеного серед студентів, показали, що 88% позитивно оцінюють рівневий підхід до формування груп і можливість переходу до груп іншого рівня.

В основу навчально-методичного комплексу був покладений оксфордський підручник "New English File" з повним пакетом методичного оснащення 3-х рівнів – "Elementary", "Pre-Intermediate" та "Intermediate" – для викладачів і студентів, який, на думку кафедри, відповідає вимогам останніх розробок у методиці викладання англійської мови і є одним із рекомендованих Міністерством освіти і науки України. Для навчання студентів роботі з технічною літературою в галузі інформаційних технологій були обрані курси "Basic English for Computing", "Oxford English for Computing", "Workshop IT" і "Workshop Engineering" видавництва Oxford University Press, які, крім професійного читання, орієнтують на розвиток усного мовлення.

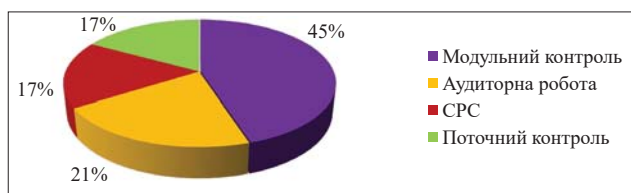
Важливою складовою навчально-методичного комплексу є матеріали для самостійної роботи студентів:

- завдання з комунікативного аудіювання ("Tactics for Listening" видавництва Oxford University Press) [6, с. 207];
- автентичні тексти і діалоги з комплексом завдань, спрямованих на вдосконалення навичок сприйняття на слух у межах поурочної тематики;
- завдання з реферування текстів за фахом.

Як нововведення в оцінці знань був запроваджений параметр самооцінки студентів у розроблених викладачами кафедр тестів.

Одним із позитивних нововведень стало використання інтерактивної електронної дошки як засобу підвищення ефективності процесу навчання за рахунок наочності і динамічності подачі матеріалу. З'явилася можливість значною мірою удосконалити мовленнєві вміння студентів і в цілому підвищувати мотивацію учнів [7, с. 298].

Із самого початку існування проєкту для забезпечення максимальної об'єктивності оцінки сформованих навичок і умінь за всіма видами мовленнєвої діяльності була введена бальна система оцінювання, за якої рейтингова оцінка студента за семестр визначалася сумою набраних ним балів (малюнок 2).

Мал. 2. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Сумарно співвідношення результатів роботи студентів в аудиторії та самостійно після занять і результатів модульного і поточного контролю становило приблизно 40% : 60%, що стимулювало студентів працювати на результат, не знижуючи при цьому значущості поточної роботи.

Проєкт з поглибленого вивчення іноземної мови дав позитивні результати. Значно підвищився рівень успішності і якості знань студентів. У них з'явилася бажання і можливість продов-

жити навчання у вищих навчальних закладах Європи та США. Студенти стали більш розкуті у спілкуванні, позитивні по відношенню один до одного і до викладачів. Студенти-учасники проєкту продемонстрували вільне володіння усним мовленням під час зустрічі з представниками Бельгії на семінарі «Майстер-клас». Підсумовуючи, можна сказати, що студенти, які пройшли навчання у межах проєкту, стали більш конкурентоспроможними на ринку праці.

Для викладачів кафедри проєкт також відкрив широкі можливості для професійного зростання. До того ж проєкт зажадав від них якісно нового стилю узгодженої роботи – роботи в команді, що значно підвищило відповідальність та ініціативність кожного викладача і всього колективу в цілому.

Висновки. Досвід роботи у проєкті підтвердив правильність обраної системи навчання іноземній мові з використанням інтерактивних методів, які дозволили сформувавши достатньо високий рівень іншомовної компетентності студентів, сприяли їхньому позитивному особистісному розвитку та творчому ставленню до вивчення іноземної мови і навчальному процесу в цілому. Розроблена система навчання в межах проєкту наразі використовується та вдосконалюється викладачами кафедри при подальшій роботі зі студентами інших факультетів, а також на заняттях з професорсько-викладацьким складом кафедр університету.

Література:

1. Ананьев Б.Г. Психфизиология студенческого возраста и усвоения знания. Вестник высшей школы. 1972. № 7. С. 17–26.
2. Ефимов П.П., Ефимова И.О. Интерактивные методы обучения – основа инновационных педагогических технологий. Инновационные педагогические технологии: материалы междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2014 г.). Казань: Бук, 2014. С. 286–290.
3. Китайгородская Г.А. Методика интенсивного обучения иностранного языка. М.: ВШ, 1982. 141 с.
4. Белоногова А.А., Суханова И.А. Необходимость использования интерактивных методов в процессе обучения. Успехи современного естествознания. 2012. № 5. С. 91.
5. Бакаева Г.С., Борисенко О.А., Зуенок И.И., Иванішева В.О., Клименко Л.И., Козимирська Т.И., Костицька С.І., Скриптик Т.І., Тодорова Н.Ю., Ходцева А.О. Програма з англійської мови для професійного спрямування. К.: Ленвіт, 2005. 119 с.
6. Барабаш И.В. Виды коммуникативного аудирования. Международная научно-техническая конференция «Университетская наука – 2013»: сб. тезисов докладов в 3-х томах. Мариуполь: ГВУЗ «ПГТУ», 2013. 207 с.
7. Барабаш И.В. Обучение иноязычному общению в рамках коммуникативного подхода. Международная научно-техническая конференция «Университетская наука – 2010»: сб. тезисов докладов в 3-х томах. Мариуполь: ГВУЗ «ПГТУ», 2010. С. 298–300.
8. Лазаренко Л.Н. О некоторых аспектах подготовки к профессиональному общению студентов технического университета средствами иностранного языка. Международная научно-техническая конференция «Университетская наука – 2010»: сб. тезисов докладов в 3-х томах. Мариуполь: ГВУЗ «ПГТУ», 2010. С. 307–308.
9. Золотарева Е.Н. Интерактивная электронная доска как средство повышения эффективности процесса обучения иностранным языкам. Международная научно-техническая конференция «Университетская наука – 2012»: сб. тезисов докладов в 3-х томах. Мариуполь: ГВУЗ «ПГТУ», 2012. 280 с.

Лазаренко Л. Н., Барабаш И. В. Применение интерактивных методов обучения при формировании иноязычной коммуникативной компетенции у студентов неязыковых специальностей

Аннотация. В статье излагается анализ опыта применения интерактивных методов при обучении английскому языку в техническом вузе в рамках экспериментального проекта. Определяются основные положения интерактивных методик, рассматривается их потенциал для повышения мотивации студентов и улучшения формирования иноязычной коммуникативной компетенции. Приводится описание ключевых элементов предложенной экспериментальной системы обучения, к которым относятся: гибкая система формирования групп, коммуникативная направленность учебно-методического комплекса, применение современных технических средств обучения, командный подход как принцип организации взаимодействия преподавателей в проекте.

Ключевые слова: интерактивные методы, коммуникативная компетенция, мотивация, учебно-методический комплекс, работа преподавателей в команде.

Lazarenko L., Barabash I. Application of interactive teaching methods for building up foreign language communication competence of non-linguistics students

Summary. The article presents analysis of application of interactive methods in English teaching within the framework of the experimental project held at a technical university. Basic principles of interactive methods are described, their potential for growth of learner motivation and better formation of foreign language communication competence is considered. The main elements of the proposed experimental teaching system are described. They include flexible group forming, communicative teaching complex, modern teaching aids and team approach as a model of the teachers' cooperation in the project.

Key words: interactive methods, communication competence, motivation, teaching complex, teachers' team work.